

Z práce Blaženy Rylek-Staňkové

Michaela Dostalová

K práci s rytmem v básni

Vezměme prostou dětskou básničku, jarého spádu, naprosté, nehledané přesnosti, třeba tuto:

Hvízdá vítr severák,
my letíme jako pták
přes doliny, přes výšiny,
planou líce, hoří zrak!

Hlavní, co dnešní člověk v básni slyší, z básně vyčte, je její prozaická náplň, její děj. Podle toho dopadá pak ovšem i její recitování - recitující se celou vahou upne do děje básně a ponechá bez povšimnutí, co báseň činí básní, co ji od prózy odlišuje, co si vynutilo spád právě trocheje, rytmu určitého nástupu, ovládajícího situaci hned v začátku, onen původní element života této strofy, který přiměl jejího tvůrce, že dokončil čtvrtý trochej pouze ve třetím verši - přes výšiny - aby tím trochu zklidnil onu určitou neukojenost rozjetí a aby čtvrtým veršem nás zanechal skoro jako dech popadající, jakoby přikované k místu posledního vykročení. To vše se ozve při dnešním vztahu k veršům jen jako náhodou.

Chceme-li však dnes dojít ke skutečnému uvědomělému zážitku rytmu, zkusme těch pár veršů kráčet, zkusme celou tu vervu rytmu předat chůzi, pošleme rytmus verše tam, kam především jeho vyjádření a zážitek patří, pošleme jej do oblasti vůle. Jeho spád tak rozhoupá, rozezvučí určité síly daleko lapidárněji, než jak je to neškolenými mluvidly možno, a následek onoho intenzivnějšího rytmu skutečnou chůzí je, že na místě pouhého slovního dějového obsahu básně se nám ozvou slabiky. Z nich pak na sebe zvlášť upozorní slabiky rýmů a formy jejich sledu:

Hvízdá vítr severák,
my letíme jako pták
přes doliny, přes výšiny,
planou líce, hoří zrak!

Eurytmie přichází vstříc tomuto našemu zážitku rýmů a klade nám do rukou obrazce prostorových vztahů, k tomu kterému útvaru rýmů zákonitě patří. Užijeme-li jich, máme k básničce určitou, přímo ze struktury básně vyvěrající skupinovou formu. Forma prostorové realizace básně může ovšem vyrůst, jak uvidíme, i ještě z jiných předpokladů. Zdůrazňuji formu vyplývající ze struktury rýmů hned teď, protože patří k zážitku slabik, a k tomuto zážitku dojdeme kráčením rytmů řeči. Správná, v celém organismu podmíněná a zakotvená řeč skutečně kráčí, je tvůrčím aktem a následky mluvení známe dobře my všichni, kdo jsme se - nepřipraveni - ocitli v životní praxi, jež klade na mluvu veliké požadavky. Kdo prošel nouzí a úzkostí vlastní výrazové mluvní nemožnosti a úskalími šťastně proplul, protože si osvojil živou mluvu, ten věru nemůže jinak, než nadšeně psát o cestách, jež znovu staví řeč na prestol výjimečnosti umělecké, harmonizující a ozdravné.

Jak vlastně vzniká, rodí se forma básně, co dalo popud k tomu, že se zrodila právě básní, že se neuskrovnila v próze pouhého sdělení, ale že se oděla slavnostním hávem metrickým? Snad se zdá už i ta otázka zvláštní a zbytečná, ale nový vztah k básni, jemuž nás učí eurytmie, ten přinese i mnohou jinou otázku, jež by se bez eurytmie nevynořila. Pravá skutečná báseň, a jen taková je vhodným materiálem pro práci eurytmickou, ta nebyla vymyšlena, pravá báseň, ať drobná nebo obsáhlá, byla v původním svém zaznění vibratem určitého rytmu a její slovní zrození, v němž je sdělena, je až následek intimního zážitku, onoho původního vibrata rytmů v jemně reagujícím nitru svého tvůrce. Kráčením rytmů básní se snažíme vrátit báseň onomu jejímu původnímu elementu, eurytmickým pojetím rytmů řeči hledíme přivést k rozezvučení a spoluznění onen základní tep života té které básně, jímž znělo kdysi nitro jejího básníka. Organicky je nám takovéto obírání se básní oživující, povzbuzující koupelí.

Někdo, kdo věc nikdy nezkusil, se snad mé poznámce o osvěžujícím vlivu kráčení rytmů řeči i pousměje, ale jen si trochu, třeba jen v klidu, bez pohybování, představme různost a bohatství rytmů řeči od povlovných, libě tanečních, nebo nesměle k cíli

spějících, jiných k cíli se prodírajících, jiných šíří klidu dýšících, až k agresivnosti jambů! My je teoreticky dobře známe, dovedeme je rozlišit a pojmenovat. Ale žádejme toto rozlišení ne pouze od intelektu, rozvlňme tím kterým rytmem celý organismus a uvidíme, že všechno naše vědění o rytmech řeči nevyváží chvíli ponoření do realizace jich chůzí. Je to osvěžení unaveným, povzbuzení chabým. Zanesme pak tuto práci do školy a máme nej- krásnější prostředek splynutí třídy, vzájemnost vyrostlou na uměleckém, muzikálním základu verše.

Poznámky k tónové eurytmii písně

Holka modrooká

Poskoky sotva znatelné.

Před švihem (nemecky Schwung) myslit, že jako letím na křídlech, to vznese.

Spíš to laškovně poskakovat, špičatě, po hořejšku chodi dla, nad prsty.

Aby po švihu jako zbylo času, není třeba zbrousit celé jeviště.

V dlaních držet jako kotoučky, celé roztomile - ne pracovat silou.

Nemyslit písničku po dílech, ale co celek, jednu vlnu.

Hlavu nenechat padnout vzad, stále cítit vzadu krytí, oblouk, kočičí hřbet, pak jsou lehké kotníky.

Celou písničku na malém plácku, zachovat ale formu dřívější, jen celé jako značit, d'obat.

Poznámky k tóninám

(na základě studia z roku 1924 pod vedením slečny Kohlerové)

C dur (Beran) - proniknutí světla, vítězství nad temnotou, silná vůle, výraz tvrdé vůle

G dur (Býk) - s citem, přechod mezi C dur a D dur

D dur (Blíženci) - dosažení nejvyšší výše, myšlenkově silně, vítězně se vznést vzhůru

A dur (Rak) - spočívat v nejvyšších světelných výšinách, před sestupem z výšin.

E dur (Lev) - poeticky, duševní teplo, ztišující se světlo

H dur (Panna) - projasňující se třpyt loučícího se světla

Fis dur (Váhy) - přechod ze světla do temnoty, přechod z křížkových tónin do b, romanticko- -mystický, přechod ze sféry smyslové do sféry duchovní, práh duchovního světa

Des dur (Štír) - světlo zazáří v nitru, když zaniklo vnější světlo

As dur (Střelec) - mystická hloubka nitra, světlo, které svítí v temnotách, doba adventní

Es dur (Kozoroh) - spočinutí v hlubinách, doba vánoční, nese v sobě již přechod ke světlu

B dur (Vodnář) - tónina mladého hrdiny, naděje

F dur (Ryby) - nálada svatosti, ženský prvek: půvab, humor, lehkost; niterné se spojuje s vnějškem, spojení kosmicko-duchovního se zemsky-fyzickým

Moll - paralelní

a moll - zeslabení durových tónin

e moll - naříkavě, temně, citově zbarveno

h moll - elegicky

fis moll - tónina propasti

cis moll - toužebně, romanticky, jako v letní noci

es moll - Golgota, nálada jako v Getsemanech

b moll - bytí a působení mocností smrti

f moll - noc vášní, temnota bere světlo, nejhlubší temnota

c moll - tragicky bojující hrdina, nese v sobě již pohyb směřující vzhůru, zde se přijímá boj, který vede v C dur k vítězství

g moll - pocit bolesti bez opravdového světla útěchy

d moll - temnota hrobu, nálada kladení do hrobu.